

POSTANOWIENIE

Dnia 26 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa Jana T.
przeciwko Telekomunikacji Polskiej S.A. w W.
o ochronę własności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 listopada 2009 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy
postanowieniem z dnia 18 czerwca 2009 r.,

„1. Czy umieszczenie na podstawie art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 15.XI.1984 r. o łączności (Dz. U. Nr 54, poz. 275) przez poprzednika prawnego Telekomunikacji Polskiej S.A. w Warszawie – przedsiębiorstwo „Poczta Polska Telegraf i Telefon” na nieruchomości osoby trzeciej osprzętu liniowego instalacji telefonicznej, uzasadnia przyjęcie, że na rzecz tego podmiotu powstało nieodwołalne i bezterminowe, skuteczne wobec właściciela rzeczy, prawo do korzystania z tej nieruchomości?

2. Czy z faktu, że powołany w pytaniu pierwszym przepis przyznawał PPTT prawo do bezpłatnego umieszczenia na nieruchomości osoby trzeciej osprzętu liniowego instalacji telefonicznej, należy wyprowadzić wniosek, że właściciel tak obciążonej rzeczy został na trwałe pozbawiony możliwości uzyskiwania jakiegokolwiek ekwiwalentu pieniężnego z tytułu korzystania z nieruchomości przez przedsiębiorstwo telekomunikacyjne?”

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Jan T. domagał się w pozwie nakazania Telekomunikacji Polskiej SA usunięcia z jego nieruchomości położonej w T. przy ul. S.[...], stanowiącej działkę ewidencyjną nr 134/8, objętą księgą wieczystą nr [...], podziemnego kabla telefonicznego i przywrócenia tej nieruchomości do stanu poprzedniego. Ponadto żądał zasądzenia od strony pozwanej kwoty 6 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu z tytułu bezumownego korzystania z jego nieruchomości.

Wyrokiem z dnia 30 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy nakazał pozwanej, aby w terminie dwóch tygodni od dnia uprawomocnienia się wyroku usunęła z wskazanej nieruchomości powoda podziemny kabel telefoniczny i przywróciła tę nieruchomość do stanu poprzedniego, oraz zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 3 390 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 2 kwietnia 2008 r. do dnia zapłaty.

Sąd Rejonowy ustalił, że kabel telefoniczny, którego dotyczy spór, znajduje się na nieruchomości powoda od co najmniej początku 1986 r. Został on ułożony w ramach inwestycji obejmującej budowę sieci teletechnicznej. Jego ułożenie spowodowało ograniczenie możliwości zagospodarowania nieruchomości powoda w pasie o szerokości 1 m i długości 34 m. Pozwana nie legitymuje się żadnym tytułem prawnym do korzystania z nieruchomości powoda. Wynagrodzenie za korzystanie z wskazanego pasa nieruchomości powoda przez pozwaną należne na podstawie umowy najmu lub umowy dzierżawy za okres od 1 stycznia 1986 r. do 30 listopada 2008 r. wynosiłoby 3 390 zł.

W apelacji strona pozwana zarzuciła m. in., że wyrok Sądu Rejonowego zapadł z naruszeniem ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o łączności (Dz. U. Nr 54, poz. 275 ze zm.). Odwołując się do art. 57 tej ustawy strona pozwana podniosła, że przepis ten przyznawał jej poprzednikowi prawnemu, jednostce organizacyjnej: „Poczta Polska, Telegraf i Telefon” (PPTT), prawo do bezpłatnego umieszczania na nieruchomościach „osprzętu liniowego instalacji telefonicznej”. Położenie kabla, którego dotyczy spór, stanowiło umieszczenie osprzętu liniowego instalacji

telefonicznej w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 1 wymienionej ustawy, mieściło się zatem w zakresie zastosowania tego przepisu.

W toku rozpoznawania apelacji nasunęły się Sądowi Okręgowemu poważne wątpliwości, którym dał wyraz w pytaniach sformułowanych w sentencji postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy leży założenie, że w wytoczonej przez powoda sprawie znajduje zastosowanie i tym samym ma wpływ na rozpoznanie apelacji strony pozwanej art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. Artykuł 57 ust. 1 ustawy o łączności z 1984 r. stanowił, że PPTT przysługuje prawo bezpłatnego umieszczania: na nieruchomościach – skrzynek pocztowych, skrzynek do doręczania korespondencji i automatów do sprzedaży znaczków oraz osprzętu liniowego instalacji telefonicznej i tabliczek informacyjnych o urządzeniach i usługach łączności (pkt 1), a we wszystkich pomieszczeniach i miejscach ogólnie dostępnych – automatów telefonicznych (pkt 2).

Jego poprzednik, art. 44 ust. 1 ustawy dnia 31 stycznia 1961 r. o łączności (Dz. U. Nr 8, poz. 48 ze zm.) różnił się od niego tym, że w pkt 1 nie wymieniał „osprzętu liniowego instalacji telefonicznej i tabliczek informacyjnych o urządzeniach i usługach łączności”. W dekrete z dnia 11 marca 1955 r. o łączności (Dz. U. Nr 12, poz. 71 ze zm.) analogiczną treść, jak art. 44 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1961 r., miał art. 24, a analogiczną treść, jak art. 44 ust. 1 pkt 2 ustawy o łączności z 1961 r., art. 40 ust. 5. Ponadto art. 40 ust. 1 dekretu o łączności z 1955 r. postanawiał, że zakładom i jednostkom wykonującym prawo wyłączności, o którym mowa w art. 28 ust. 2, przysługuje za zgodą prezydium właściwej powiatowej rady narodowej prawo bezpłatnego zakładania przewodów i kabli nad lub pod ziemią i wodą, umocowywania przewodów i wsporników na ścianach i dachach budynków, usuwania przeszkadzających gałęzi drzew bez względu na osobę właściciela, użytkownika lub zarządcy gruntów albo budynku. Natomiast w obowiązującej wcześniej ustawie z dnia 3 czerwca 1924 r. o poczcie,

telegrafii i telefonii (Dz. U. Nr 58, poz. 584 ze zm., ostatni zaś tekst jednolity: Dz. U. z 1933 r. Nr 8, poz. 21 ze zm.) art. 14 w pierwotnym brzmieniu (podobnie art. 15 w ostatnim tekście jednolitym) stanowił, że zarządowi poczt i telegrafu przysługuje prawo umieszczania godeł, skrzynek listowych i automatów na wszystkich obiektach i miejscach dostępnych dla publiczności bez uiszczania jakichkolwiek opłat na rzecz właścicieli, według zaś art. 13 tej ustawy w pierwotnym brzmieniu (podobną treść miał również art. 14 ust. 1 ostatniego tekstu jednolitego), przy zakładaniu urządzeń telegraficznych i telefonicznych przysługiwało Państwu i jego organom prawo umieszczania bez odszkodowania przedmiotów technicznych na publicznych drogach, placach, mostach, wodach i ich brzegach oraz na gruntach kolejowych, jak też prawo umieszczania takich przedmiotów za odszkodowaniem na prywatnych gruntach, pod i ponad nimi i używania do tych celów nieruchomości prywatnych; w razie niedojścia do skutku dobrowolnej umowy z prywatnymi właścicielami nieruchomości przysługiwało Państwu prawo przymusu w drodze administracyjnej; sprawy sporne co do wysokości odszkodowania rozstrzygał właściwy sąd na żądanie właściciela nieruchomości.

Ustawę o łączności z 1984 r. zastąpiła ustawa z dnia 23 listopada 1990 r. o łączności (Dz. U. nr 86, poz. 504 ze zm.), która weszła w życie w dniu 15 stycznia 1991 r., jednak art. 57 ustawy o łączności z 1984 r. zachował moc do dnia 31 grudnia 1991 r. (art. 92 ustawy o łączności z 1990 r.). Artykuł 37 ustawy o łączności z 1990 r. nakładał na właścicieli nieruchomości obowiązek umożliwienia podmiotom świadczącym usługi telekomunikacyjne o charakterze powszechnym umieszczenia na nieruchomościach, na warunkach określonych w umowie, osprzętu liniowego instalacji telekomunikacyjnych i tabliczek informacyjnych o urządzeniach. Po nowelizacji, która weszła w życie w dniu 1 lipca 1995 r., wynikał z niego obowiązek właścicieli nieruchomości umożliwienia: operatorom sieci telekomunikacyjnych użytku publicznego – umieszczenia na nieruchomościach na warunkach określonych w umowie urządzeń i instalacji telekomunikacyjnych oraz tabliczek informacyjnych o urządzeniach, a osobom, mającym tytuł prawny do korzystania z nieruchomości lub jej części – dostępu do usług telekomunikacyjnych świadczonych przez operatorów sieci telekomunikacyjnych użytku publicznego.

Według art. 97 kolejno obowiązującej ustawy z dnia 21 lipca 2000 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz. U. Nr 73, poz. 852 ze zm.), właściciel nieruchomości był obowiązany umożliwić operatorom publicznym instalowanie na nieruchomości urządzeń telekomunikacyjnych, przeprowadzanie linii kablowych pod, na albo nad nieruchomością oraz umieszczanie tabliczek informacyjnych o urządzeniach, a także ich eksploatację i konserwację, jeżeli nie uniemożliwiałoby to racjonalnego korzystania z nieruchomości (ust. 1); korzystanie z nieruchomości w zakresie określonym w ust. 1 było odpłatne (ust. 2); warunki korzystania z nieruchomości przez operatora powinny być określone w umowie zawartej w terminie 30 dni od dnia wystąpienia przez operatora o jej zawarcie (ust. 3); w przypadku gdy strony nie zawarły umowy w terminie, stosowały się przepisy art. 124 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm. – dalej: „u.g.n.”).

Zbieżną co do istoty z unormowaniami art. 97 Prawa telekomunikacyjnego z 2000 r. regulację zawiera art. 140 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz. U. Nr 171, poz. 1800 ze zm.).

Sąd Okręgowy, przyjmując, że położenie stanowiącego element sieci telefonicznej kabla, którego dotyczy spór, stanowiło umieszczenie osprzętu liniowego instalacji telefonicznej w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r., nie rozważył możliwości przyjęcia innej kwalifikacji prawnej, uwzględniającej obowiązujące w czasie położenia tego kabla art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (jedn. tekst: Dz. U. z 1974 r. Nr 10, poz. 64 ze zm. – dalej: „u.z.t.w.n.”). W myśl tego przepisu, organy administracji państwowej, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe mogły za zezwoleniem naczelnika gminy, a w miastach – prezydenta lub naczelnika miasta (dzielnic), zakładać i przeprowadzać na nieruchomościach – zgodnie z zatwierdzoną lokalizacją szczegółową – ciągi drenażowe, przewody służące do przesyłania płynów, pary, gazów, elektryczności oraz urządzenia techniczne łączności i sygnalizacji, a także inne podziemne lub nadziemne urządzenia techniczne niezbędne do korzystania z tych przewodów i urządzeń (ust. 1); osobom upoważnionym przez właściwy organ, instytucję lub przedsiębiorstwo państwowe przysługiwało prawo dostępu do tych przewodów i urządzeń w celu wykonywania

czynności związanych z ich konserwacją (ust. 2); jeżeli założenie i przeprowadzenie przewodów i urządzeń powodowało, że nieruchomości nie nadawała się do dalszego racjonalnego użytkowania przez właściciela na cele dotychczasowe, podlegała ona wywłaszczeniu w trybie i według zasad przewidzianych dla wywłaszczenia nieruchomości (ust. 3). Jak widać, regulacja ta dotyczyła m.in. zakładania oraz przeprowadzania na nieruchomościach urządzeń technicznych łączności nadziemnych i podziemnych. W ustawie z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (jedn. tekst: Dz. U. z 1991 r. Nr 30, poz.127 ze zm. – dalej: „u.g.g.”) regulacja ta została zastąpiona regulacją zawartą w art. 70 – której obecnym odpowiednikiem są unormowania art. 124 u.g.n.

W związku z obowiązywaniem w czasie, kiedy doszło do położenia objętego sporem kabla, art. 57 ustawy o łączności z 1984 r. oraz art. 35 u.z.t.w.n. nasuwa się pytanie o wzajemną relację tych przepisów i zakres zastosowania każdego z nich, w szczególności o to, czy stanowiący składnik sieci telefonicznej kabel, o jaki chodzi w wytoczonej przez powoda sprawie, może być uznany – tak jak przyjął Sąd Okręgowy – za osprzęt liniowy instalacji telefonicznej w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r.

Brzmienie art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. przemawia za udzieleniem na ostatnie pytanie odpowiedzi negatywnej. Termin „osprzęt”, oznaczający pomocnicze wyposażenie urządzenia technicznego, wskazuje na objęcie zakresem zastosowania wymienionego przepisu jedynie drobnych elementów szeroko rozumianej infrastruktury telefonicznej: łączników, złączy, mocowań itp., odróżnianych od samych kabli, w każdym razie od kabli o znaczeniu tranzytowym, wchodzących w skład sieci telefonicznej. Potwierdza to kontekst, w jakim został użyty zwrot: „osprzęt liniowy instalacji telefonicznej”. W omawianym przepisie jest, oprócz tego, mowa o „skrzynkach pocztowych”, skrzynkach do doręczania korespondencji”, „automatach do sprzedaży znaczków”, „tabliczkach informacyjnych”.

Analogiczny wniosek wynika z zestawienia art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. z odpowiednimi – przedstawionymi wyżej – wcześniejszymi

przepisami. Wszystkie obowiązujące wcześniej przepisy będące jego odpowiednikami obejmowały swą regulacją tylko drobne przedmioty, których nieodpłatne umieszczenie łączyło się ze stosunkowo niewielką ingerencją w prawo własności nieruchomości. Niezależnie od tego w dekreście o łączności z 1955 r. (art. 40 ust. 1) oraz ustawie o łączności z 1924 r. (art. 13, a później art. 14) znajdowały się przepisy normujące w sposób odmienny umieszczanie na nieruchomościach przewodów oraz kabli telefonicznych (przedmiotów technicznych) nadziemnych i podziemnych.

Brak w ustawie o łączności z 1961 r. oraz ustawie o łączności z 1984 r. przepisów normujących umieszczania na nieruchomościach przewodów oraz kabli telefonicznych nadziemnych i podziemnych nie podważa powyższego wniosku, lecz go – przeciwnie – potwierdza. Regulowanie w wymienionych ustawach zakładania przewodów oraz kabli telefonicznych nadziemnych i podziemnych przebiegających przez nieruchomość w innym celu niż jej przyłączenie do sieci stało się zbędne ze względu na obowiązywanie art. 35 u.z.t.w.n. Określał on szczególny tryb wyłączenia, umożliwiał więc – skoro wyłączenie było dopuszczalne tylko na cele użyteczności publicznej – zakładanie na cudzej nieruchomości, zgodnie z zatwierdzoną lokalizacją szczegółową, urządzeń technicznych łączności wchodzących w skład sieci telekomunikacyjnej, czyli mających znaczenie tranzytowe. Skutkiem ostatecznej decyzji administracyjnej wydanej na podstawie tego przepisu było – ujmując rzecz najogólniej – ograniczenie prawa własności nieruchomości przez ustanowienie trwałego obowiązku znoszenia przez właściciela w sferze, w której może być wykonywana własność nieruchomości, stanu ukształtowanego przebiegiem zainstalowanego urządzenia przesyłowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2007 r., II CSK 457/06, LEX nr 339717).

W przypadkach zaś instalacji telefonicznych służących podłączeniu indywidualnych odbiorców („przyłączy telefonicznych”) podobnych do „przyłączy elektrycznych” lub „przyłączy wodociągowych” albo „przyłączy gazowych” mógł być stosowany w drodze analogii art.145 k.c. (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1965 r., III CO 34/65, OSNC 1966, nr 7-8, poz. 91, i z dnia 30 sierpnia 1991 r., III CZP 73/91, OSNC 1992, nr 4, poz. 53).

Ponadto – skoro art. 35 u.z.t.w.n. wymieniał wprost obok innych urządzeń przesyłowych wchodzących w skład sieci urządzenia techniczne łączności – wyłączenie ich z zasięgu zastosowania tego przepisu i poddanie art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. byłoby niezrozumiałe przy założeniu racjonalnego i celowego działania ustawodawcy. Podobne ingerencje w prawo własności powinny być oparte na podobnych zasadach, a jest oczywiste, że art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. znacznie słabiej niż art. 35 u.z.t.w.n. uwzględniał interesy właściciela nieruchomości.

Wreszcie – jeżeli pominąć art. 37 ustawy o łączności z 1990 r. w brzmieniu nowelizacji obowiązującej od dnia 1 lipca 1995 r. (o trudnych do odczytania intencjach) – wykładnia, zgodnie z którą do założenia kabla wchodzącego w skład sieci telefonicznej nie miał zastosowania art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r., lecz art. 35 u.z.t.w.n., harmonizuje z późniejszym stanem prawnym, tj. wynikającym z art. art. 37 ustawy o łączności z 1990 r. w pierwotnym brzmieniu i art. 70 u.g.g., jak też z art. 140 Prawa telekomunikacyjnego z 2004 r. – zbieżnym co do istoty z art. 97 Prawa telekomunikacyjnego z 2000 r. – i art. 124 u.g.n. Należy przypomnieć, że art. 140 ust. 5 Prawa telekomunikacyjnego z 2004 r. nakazuje stosować art. 124 u.g.n., jeżeli strony nie zawrą w terminie umowy co do korzystania z nieruchomości związanego z instalacją urządzeń telekomunikacyjnych lub przeprowadzania linii kablowych nadziemnych lub podziemnych. Warto zauważyć, że odpowiada to zarysowującej się w doktrynie oraz orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 marca 2007 r., II CSK 457/06, i z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 156/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 103) tendencji do – mimo pewnych zmian w materiale normatywnym – możliwie jednolitego ujmowania skutków decyzji opartych na kolejnych ustawach wywłaszczeniowych. Tendencja ta zasługuje na aprobatę, ponieważ ułatwia obrót prawny.

Ze względu na niemożność stosowania do położenia kabla na nieruchomości powoda przepisu art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o łączności z 1984 r. rozstrzygnięcie przedstawionego przez Sąd Okręgowy zagadnienia prawnego, dotyczącego skutków prawnych wynikających z tego przepisu, nie jest niezbędne do rozpoznania przez Sąd Okręgowy apelacji strony pozwanej, a zgodnie z art. 390

§ 1 k.p.c. jest to konieczny warunek dopuszczalności przedstawienia przez sąd drugiej instancji zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.).